

DAVLAT, XALQ VA ARMIYA

Z.K.Sobirov

*O'zbekiston Respublikasi ichki ishlar vazirligi 2-sonli Toshkent akademik
litsey o'qituvchisi*

Annotatsiya: *Maqolada miloddan avvalgi davrlarda tashkil etilgan milliy armiyalar tuzilishi va vaqt o'tishi davomida tarkibining , qurollanish darajasining takomillashib borishiga guvoh bo'lamiz. Bundan tashqari O'zbekiston hududida tashkil etilgan armiyalar va harbiy islohotlar hamda tarkibi,soni ,qurollanish darajasi ham yoritib o'tilgan.*

Kalit so'zlar: *Armiya,qo'shin ,harbiy islohot,Yanicharlar gvardiyasi, Yanayev, konstitutsiya , bosh qo'mondon,oliy kengash.*

Bizga ma'lumki har qanday davlat o'z armiyasiga ega bo'lishga intiladi .Chunki armiya o'z davlatining hududiy yaxlitligini va fuqorolarining xafvsizligini ta'minlash ta'minlash vositasi hisoblanadi. Qadimdan tashkil etila boshlangan armiya hamma davlatda har-xil ko'rinishda va xilma-xil tarkibda tashkil etilgan. Masalan:Afrika qit'asidagi O'rta asr davlatlari sirasiga kiradigan Mali davlatida tuzilgan armiya jangchilari qo'shni qabila vakillaridan tanlab olingan. Yana bir Afrikada mavjud bo'lgan O'rta asr davlatlaridan biri Songaida armiya qullardan tuzilgan. Usmonli Tuklar imperiyasida esa yanicharlar nomli maxsus armiya bo'lib undagi askarlar asir olingan Xristian farzandlaridan tanlab olinib maxsus harbiy ta'lim berilgan.So'ngra voyaga yetgach ulardan maxsus Yanichar gvardiyasi shakllantirilgan.

Bundan tashqari armiya muntazam va nomuntazam bo'lgan. Nomuntazam armiya faqatgina dushman bosqini davrida Davlatni himoya etish uchun yoki o'zga xalqlarga qarshi yurishlardagina tuzilgan. Muntazam armiyalarning tuzilish tarixiga qaraydigan bo'lsak dunyodagi 1- muntazam armiya Mesopatamiya xukmdori bo'lgan Sargon I tomonidan miloddan avvalgi III ming yillikning II yarmida tashkil etilgan va bu 1- muntazam armiyada askarlar soni 5400 kishidan iborat bo'lgan. Markaziy Osiyodagi tashkil topgan Buhora amirligi Qo'qon va Xiva xonliklarida ham ham muntazam armiya ham nomuntazam armiya bo'lgan.Masalan Buxoro Amirligida muntazam armiya Navkariya deb atalgan,nomuntazam qo'shin Qoracherik deb atalgan.Buxoro Amiri Nasrullaxon davrida 1837 yil 1050 tadan iborat dastlabki muntazam armiyaga asos solingan.Xiva xonligida esa Muhammad Rahimxon I tomonidan harbiy islohat o'tkazilib o'zbek va turkmanlardan Xon navkarlari nomli

armiyaga asos solingan. Qoʻqon xonligi esa Qilquyruq deb nomlanuvchi nomuntazam qoʻshin boʻlgan. Olimxon davrida 1805-yilda xarbiy islohat amalga oshirilib tashkil etilgan muntazam armiyaga Botirlar nomi berilgan.

Endi gapimizni Mustaqillik arafida Oʻzbekistonning armiyasini shakllanishi bilan davom ettirsak: Bizga maʼlumki 1991- yil 19-21 avgust kunlari Yanayev boshchiligidagi Moskvada davlat toʻntarishiga urinishdan soʻng Prezidentimiz I.A.Karimov 1991 yil 25 avgustda farmon qabul qilib unda Respublikamiz hududidagi Ichki ishlar vazirligi va Davlat xavfsizligi qoʻmitasi davlat tasarrufiga olindi. Respublikamizdagi barcha SSSRning Ichki ishlar vazirligining ichki qoʻshinlari bevosita Oʻzbekiston Prezidentiga boʻysundirildi. 1991 yil 6 sentyabrdagi prezident farmoniga koʻra Mudofaa vazirligi tuzildi.

Oʻzbekiston Respublikasi Qurolli Kuchlarining vujudga kelishida Oʻzbekiston Respublikasi Oliy Kengashining 1992-yil 14-yanvardagi Qarori katta ahamiyatga ega boʻldi. 1992-yil 14-yanvarda Oʻzbekiston Respublikasi Oliy Kengashining oʻn ikkinchi chaqiriq toʻqqizinchi sessiyasi Qarori bilan respublika hududida joylashgan sobiq Ittifoq Qurolli Kuchlarining barcha qismlari, qoʻshilmalari, harbiy oʻquv yurtlari, muassasa va tashkilotlari Oʻzbekiston Respublikasi tasarrufiga olindi. Oʻzbek yigitlarining SSSR hududida xizmat qilishiga chek qoʻyilib Oʻzbekistondan tashqarida xizmat qilayotgan askarlarimiz vatanimizga chaqirib olindi. 1993 yil dan 14 yanvar kuni Oʻzbekistonda –VATAN HIMYOYACHILARI KUNI deb eʼlon qilindi.

Shu tarzda Mustaqil mamlakatimizning Qurolli Kuchlari barpo etildi.

Oʻzbekiston Respublikasi Oliy Kengashining 1992-yil 3-iyulda boʻlib oʻtgan oʻninchi sessiyasi «Mudofaa toʻgʻrisida»gi, «Umumiy harbiy majburiyat va harbiy xizmat toʻgʻrisida»gi va «Muqobil xizmat toʻgʻrisida»gi muhim qonunlar, shu-ningdek, harbiy qasamyodning yangi matni va qasamyod qildirish tartibi qabul qilindi.

Davlatimizning harbiy sohadagi tashqi siyosatining asosiy yoʻnalishlari 1996-yil 26-dekabrda qabul qilingan «Oʻzbekiston Respublikasi tashqi siyosati faoliyatining asosiy tamoyillari» haqidagi Qonunda mujassamlangan. Qonunda «Oʻzbekiston hech qanday harbiy-siyosiy bloklarda ishtirok etmaydi va harbiy-siyosiy blokka transformatsiya qilingan vaqtda har qanday xalqaro tashkilotlardan chiqish huquqini oʻz ixtiyorida qoldiradi» deb qonuniy rasmiylashtirilgan. Bu Qonun Oʻzbekistonning tinchliksevarlik siyosatini, uning dunyo hamjamiyatida integratsiyaga intilishlarini tasdiqlaydi.

Oʻzbekiston Respublikasining Qurolli Kuchlari - harbiy tuzilmalar, harbiy oʻquv yurtlari va boshqa harbiy qismlardan iborat. U Oʻzbekiston

Respublikasining davlat mustaqilligini, hududiy yaxlitligini, aholisining tinch hayot kechirishini va xavfsizligini ta'minlashga qaratilgandir.

Qurolli Kuchlarga Oliy boshqaruvni Prezident amalga oshiradi. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining 93-moddasi 20-bandiga muvofiq Prezident mamlakat Qurolli Kuchlarning Oliy Bosh qo'mondoni hisoblanadi, Qurolli Kuchlarning oliy qo'mondonlarini tayinlaydi va vazifasidan ozod qiladi, oliy harbiy unvonlar beradi.

«Mudofaa to'g'risida»gi Qonunga muvofiq Prezident mamlakat mudofaa qobiliyatini ta'minlash, qurolli tajovuz bo'lgan hollarda davlat suvereniteti, hududiy yaxlitligi va mustaqilligini himoya qilish yuzasidan zarur chora-tadbirlar qabul qiladi, Mudofaa vazirini tayinlaydi. Qurolli Kuchlarga jangovar harakatlarni olib borish to'g'risida qaror qabul qiladi va buyruq beradi. Yurtimizda ko'plab xarbiy bilim yurtlari tashkil etilgan bo'lib ularda Osiyo sarkardalarini jumladan A.Temurni harbiy san'ati va jangovor tayyorgarligini o'rganish yo'lga qo'yilgan.

Bugungi kunda O'zbekiston armiyasi ---quruqlikdagi qo'shin

Harbiy xavo kuchlari

Havo hujumidan mudofaa qo'shinlari

Maxsus va muhandislik –qurilish qo'shinlari

Milliy gvardiya qismlaridan iborat

Xulosa qilib aytadigan bo'lsak : Mustaqillik yillarida O'zbekistonda milliy Armiya shakllantirildi.Tuzilgan Armiya Xalq va Davlatning xavfsizligi va barqarorligi kafolati bo'ldi.Vatanimiz xavfsizligi ta'minlandi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1.Ahmedov B. Sohibqiron Temur (hayoti va ijtimoiy-siyosiy faoliyati). -T.: Fan, 1996.

2. Ahmedov B. O'zbek ulusi. –T.: Meros, 1992.

3. Sa'dullaev A. va boshqalar. O'zbekiston tarixi: davlat va jamiyat taraqqiyoti.

O'quv qo'llanma –T.: Akademiya, 2000.

4. Buniyotov 3. Anushtegin Xorazmshohlar davlati (1097-1231). -T.: G'afur G'ulom, 1998.

5. Ziyoev H. Turkistonda Rossiya tajovuzi va hukmronligiga qarshi kurash. -T.:

Sharq, 1998.

